MAA- JA METSÄTALOUSMINISTERIÖ
Luonnonvaraosasto
Lainsäädäntöneuvos Outi Kumpuvaara
Hallitussihteeri Karin Cederlöf

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Valtioneuvoston kirjelmä (U 14/2022 vp) eduskunnalle ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi ympäristönsuojelusta rikosoikeudellisin keinoin ja direktiivin 2008/99/EY korvaamisesta; jatkokirjelmä (UJ 34/2023 vp)

Lakivaliokunta on pyytänyt maa- ja metsätalousministeriöltä asiantuntijalausuntoa otsikkoasiassa. Maa- ja metsätalousministeriö toteaa lausuntonaan lakivaliokunnalle kunnioittavasti seuraavaa.

EU:n metsäkatoasetus ja sen yhteys direktiiviehdotukseen

EU:n metsäkatoasetus (EU) 2023/1115 tuli voimaan 29.6.2023. Asetuksella pyritään minimoimaan EU:n vaikutus maailmanlaajuiseen metsäkatoon ja metsien tilan heikkenemiseen. Samoin tavoitteena on vähentää EU:n osuutta kasvihuonekaasupäästöistä ja biologisen monimuotoisuuden vähenemisestä. Asetuksella asetetaan toimijoille velvoite metsäkatovapaiden tuotantoketjujen varmistamiseksi. Velvoite sisältää sekä metsäkatoa että metsien tilan heikkenemistä koskevan tarkastelun.

Metsäkatoasetus on merkityksellinen ympäristödirektiiviehdotuksen näkökulmasta, sillä direktiiviehdotuksen 3 artiklan 1 kohdan n alakohdassa säädettäisiin velvoitteesta säätää rangaistavaksi metsäkatoasetuksen 3 artiklassa määritellyn kiellon vastainen teko (lukuun ottamatta tilanteita, jotka koskevat vähäistä määrää). Kyseisessä metsäkatoasetuksen 3 artiklassa säädetään asetuksessa yksilöityjen hyödykkeiden ja tuotteiden markkinoille saattamisen kiellosta. Artiklan mukaan tuotetta ei saa saattaa markkinoille, jolleivat kaikki seuraavat kriteerit täyty: a) ne ovat metsäkatoa aiheuttamattomia, b) ne on tuotettu tuotantomaan lainsäädännön mukaan, ja c) niistä on annettu asianmukaista huolellisuutta koskeva vakuutus. Ympäristörikosdirektiiviehdotus sisältäisi velvoitteen kriminalisoida sellainen metsäkatoasetuksessa tarkoitetun hyödykkeen tai tuotteen markkinoille saattaminen, markkinoilla saataville asettaminen tai vieminen, joka rikkoo yhtäkin metsäkatoasetuksen 3 artiklan mukaista edellytystä. Ympäristörikosdirektiiviehdotuksen 3 artiklan 2 kohdan mukaisesti rangaistavaksi

tulisi säätää mainittu teko sekä tahallisena että törkeästä huolimattomuudesta tehtynä. Neuvoston yleisnäkemyksen tekstin 5 artiklan 3 kohdan mukaisesti tahallisesta rikoksesta tulisi säätää vähintään 5 vuoden enimmäisrangaistus.

Taannehtivuus

Metsäkatoasetuksessa on taannehtiva ulottuvuus. Metsäkadon aiheuttamattomuus sidotaan päivämäärään 31.12.2020 (asetuksen 2 artiklan 13 kohta). Tuotetta ei ole saanut tuottaa maalla, joka on ollut metsäkadon kohteena 31.12.2020 jälkeen. Samoin puutuotteiden osalta puun tulee olla korjattu metsästä aiheuttamatta metsien tilan heikkenemistä 31.12.2020 jälkeen.

Metsäkatoasetus annettiin vasta edellä mainitun ajankohdan jälkeen eli 31.5.2023. Perustuslain 8 §:n mukaisesti ”*ketään ei saa pitää syyllisenä rikokseen eikä tuomita rangaistukseen sellaisen teon perusteella, jota ei tekohetkellä ole laissa säädetty rangaistavaksi. Rikoksesta ei saa tuomita ankarampaa rangaistusta kuin tekohetkellä on laissa säädetty*.” Taannehtivuuskielto koskee sekä lainsäätäjää että lainsoveltajaa. Taannehtivan rikoslain kiellon mukaisesti lainsäätäjä ei saa jälkikäteen säätää rangaistavaksi ennen lain voimaantuloa tehtyjä tekoja.

Taannehtivan rikoslainsäädännön kielto sisältyy myös Euroopan unionin perusoikeuskirjan 49 artiklaan, jossa säädetään laillisuusperiaatteesta. Perusoikeuskirjan 49 artiklan 1 kohdan mukaisesti ketään ei saa pitää syyllisenä rikokseen sellaisen teon tai laiminlyönnin perusteella, joka ei ollut tekohetkellä rikos kansallisen lainsäädännön tai kansainvälisen oikeuden mukaan. Rikoksesta ei saa määrätä sen tekohetkellä sovellettavissa ollutta rangaistusta ankarampaa rangaistusta. Jos rikoksenteon jälkeen laissa säädetään lievemmästä rangaistuksesta, on sovellettava kyseistä lievempää rangaistusta. Perusoikeuskirjalla on normihierarkkisesti korkeampi asema kuin perussopimusten perusteella säädetyllä EU:n lainsäädännöllä, kuten asetuksilla tai direktiiveillä.

Maa- ja metsätalousministeriö on nostanut esiin huolensa siitä, että ympäristörikosdirektiiviin ehdotettu säännös saattaisi aiheuttaa tilanteita, joissa osa rangaistavaksi säädetystä teosta olisi tapahtunut ennen rikossääntelyn voimaantuloa. Voisi käytännössä tulla tilanteita, joissa metsäkadon aiheuttaminen olisi tapahtunut ennen sääntelyn voimaantuloa, mutta tuote saatettaisiin markkinoille rangaistussäännöksen voimaantulon jälkeen. Tällöin saattaa olla mahdollista, että teko nähtäisiin rangaistavana tekona huolimatta siitä, että metsäkatoa olisi aiheutettu ennen sääntelyn voimaantuloa. On tärkeä varmistaa, ettei valmisteilla olevassa ympäristörikosdirektiivissä miltään osin edellytetä taannehtivan rikossääntelyn säätämistä.

Maa- ja metsätalousministeriö toteaa, että U-jatkokirjeessä on tuotu esiin tärkeitä näkökohtia metsäkatoasetukseen ja sitä koskevaan taannehtivuuteen liittyen. Ministeriö pitää tärkeänä, että direktiivineuvotteluissa kiinnitetään huomiota taannehtivuuskiellon reunaehtoihin metsäkatoasetukseen liittyvän kriminalisointivelvoitteen osalta.